

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΩΝ: Γ. Κ. Ζαρίφης (2080, ΠκΦ, τηλ: 2310997893, e-mail: gzarifis@edlit.auth.gr)

Π 1811
Ο ρόλος του κριτικού στοχασμού στη μάθηση
και εκπαίδευση ενηλίκων: ζητήματα
νοηματοδότησης και μετασχηματισμού της
ανθρώπινης εμπειρίας και ο ρόλος του
κριτικοστοχαστικού εκπαιδευτή

Ο στόχος του συγκεκριμένου μαθήματος είναι η οριοθέτηση της συζήτησης σχετικά με το ρόλο του κριτικού στοχασμού στη μάθηση και εκπαίδευση ενηλίκων, καθώς και των συνθηκών εκείνων με βάση τις οποίες οργανώνεται η σχετική θεωρία που αφορά κυρίως στον τρόπο με τον οποίο ο κριτικός στοχασμός συνδέεται -ως διαδικασία- με τον μετασχηματισμό της προοπτικής (perspective transformation), τη χειραφέτηση, την ενδυνάμωση και την αλλαγή. Στο μάθημα γίνεται αρχικά εκτενής ανάλυση και συζήτηση της έννοιας του κριτικού στοχασμού ως *ex post facto* συνθήκη διαμόρφωσης μιας θεωρίας μάθησης και εκπαίδευσης ενηλίκων, με βάση προσεγγίσεις διαφόρων θεωρητικών όπως οι Dewey, Freire, Kolb & Fry, Mezirow, Brookfield, Boyd, Dirkx, Merriam & Heuer, Cranton και πολλών άλλων. Στη συνέχεια γίνεται σύνδεση της έννοιας 'νοηματοδότηση' (meaning making), ως διαδικασία που οδηγεί σε μια νέα αναθεωρημένη ερμηνεία της εμπειρίας και στοχεύει στην εξατομικευμένη διερεύνηση του συστήματος νοημάτων (εμπειρικού συστήματος) και κατ' επέκταση στην ανάπτυξη του. Επίσης αναφορά γίνεται και στον δυναμικό συσχετισμό της έννοιας του κριτικού στοχασμού με τις έννοιες της 'κριτικής συνειδητοποίησης' (*conscientização*) και της 'μετασχηματιστικής μάθησης' (transformative learning), ως διαδικασίες οι οποίες προοιωνίζουν την ενδυνάμωση του ατόμου μέσω της αναθεώρησης της εμπειρίας του, και οι οποίες στοχεύουν στη χειραφέτηση. Πέρα όμως από τη θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του κριτικού στοχασμού, της σύνδεσής του με τη μάθηση και τις πιθανές διαφοροποιήσεις μεταξύ των στοχαστών για το ρόλο του στη διαμόρφωση μιας θεωρίας μάθησης ενηλίκων, το μάθημα ασχολείται και με ζητήματα ενίσχυσης του κριτικού στοχασμού σε πρακτικό επίπεδο, με στόχο τη διαμόρφωση ενός

πλαίσιου δράσης (ενδυνάμωση και κριτικοστοχαστική εκπαιδευτική πρακτική) για την εκπαίδευση των ενηλίκων, το οποίο στοχεύει στην κριτική συνειδητοποίηση και στην αλλαγή.

ΔΟΜΗ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ Α'	Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΩΣ 'ex post facto' ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΟΥΣ ΕΝΗΛΙΚΟΥΣ: Ιδεολογική αφετηρία, εννοιολογική οριοθέτηση και συγκριτική αποτίμηση των προσεγγίσεων που αφορούν στον κριτικό στοχασμό.
ΜΑΘΗΜΑ 1^ο	<u>ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ</u> Συγκριτική αποτίμηση των προσεγγίσεων που αφορούν στο ρόλο του κριτικού στοχασμού ως 'ex post facto' συνθήκη μάθησης και ανάπτυξης ενηλίκων.
ΜΑΘΗΜΑ 2^ο	<u>ΝΟΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ, ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ</u> Εννοιολογική προσέγγιση και σύνδεση με την έννοια του κριτικού στοχασμού.
ΜΑΘΗΜΑ 3^ο	<u>ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ 'ΝΟΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ' ΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ 'ΚΡΙΤΙΚΟΥ ΣΤΟΧΑΣΜΟΥ' ΣΤΗ ΜΑΘΗΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ</u> Σύνδεση του κριτικού στοχασμού, ως διαδικασία αποτίμησης της ανθρώπινης εμπειρίας στη μάθηση των ενηλίκων, με την έννοια της 'νοηματοδότησης' ως λειτουργικό κομμάτι της διαδικασίας που οδηγεί σε μια νέα αναθεωρημένη ερμηνεία της εμπειρίας και στοχεύει στη διεύρυνση του εμπειρικού συστήματος και κατ' επέκταση στην ανάπτυξη και στην αλλαγή.
ΜΑΘΗΜΑ 4^ο	<u>ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ</u> Προϋποθέσεις μετασχηματισμού της ανθρώπινης εμπειρίας σε γνώση και ο ρόλος των συναισθημάτων.
ΜΑΘΗΜΑ 5^ο	<u>Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ</u> Ζητήματα κατανόησης του πλαισίου δράσης με στόχο τη χειραφέτηση, κριτικός στοχασμός και ο πορεία προς την κοινωνική αλλαγή, ο κύκλος της 'conscientizaçãõ', η σημασία της χειραφέτησης.
ΕΝΟΤΗΤΑ Β'	ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΚΡΙΤΙΚΟΥ ΣΤΟΧΑΣΜΟΥ: Βασικές μεθοδικο-διδακτικές ενέργειες ανάπτυξης του κριτικού στοχασμού στην εκπαίδευση των ενηλίκων.
ΜΑΘΗΜΑ 6^ο	<u>Η ΙΔΕΑ ΜΙΑΣ ΚΡΙΤΙΚΟΣΤΟΧΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ</u> Λόγοι και τρόποι προσέγγισης του κριτικού στοχασμού μέσω πρακτικών που ενισχύουν την επικοινωνιακή δράση στην εκπαίδευση των ενηλίκων.
ΜΑΘΗΜΑ 7^ο	<u>ΚΡΙΤΙΚΟΣΤΟΧΑΣΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ</u> Γενικές κατευθύνσεις της κριτικοστοχαστικής πρακτικής, παραδείγματα προσέγγισης των αναγκών των ενηλίκων εκπαιδευομένων μέσω της ανάλυσης της εμπειρίας τους, τρόποι αποτίμησης της απόδοσης των ενηλίκων εκπαιδευομένων.
ΜΑΘΗΜΑ 8^ο	<u>Η ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΡΙΤΙΚΟ ΣΤΟΧΑΣΜΟ</u> Παράδειγμα συνειδητοποίησης, οι βασικές αρχές και τα χαρακτηριστικά της συνειδητοποίησης, πρακτική άσκηση συνειδητοποίησης, προβολή της ταινίας 'Educating Rita'.

ΜΑΘΗΜΑ 9^ο	ΦΡΑΓΜΟΙ ΣΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΟΣΤΟΧΑΣΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ Η στάση της σιωπής, ατομικισμός, μυστικότητα, προβληματισμοί σχετικά με την αποτελεσματικότητα της κριτικο-στοχαστικής πρακτικής.
ΜΑΘΗΜΑ 10^ο	Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ ΧΩΡΟ Ο ρόλος του κριτικού στοχασμού στο πλαίσιο του σύγχρονου οργανισμού μάθησης.
ΕΝΟΤΗΤΑ Γ'	Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΤΟΧΑΖΟΜΕΝΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ: Ζητήματα ενδυνάμωσης των ενήλικων εκπαιδευομένων και η κοινωνική και πολιτική διάσταση του ρόλου του εκπαιδευτή.
ΜΑΘΗΜΑ 11^ο	ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ Προϋποθέσεις ενδυνάμωσης των ενηλίκων εκπαιδευομένων και ο ρόλος του κριτικά στοχαζόμενου εκπαιδευτή.
ΜΑΘΗΜΑ 12^ο	Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ Η εκπαίδευση ενηλίκων ως μέσο άσκησης πολιτικής, ζητήματα εξουσίας, χειραφέτηση και κοινωνική αλλαγή.
ΜΑΘΗΜΑ 13^ο	ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΡΙΤΙΚΟΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ Η αξιολόγηση ως κριτικοστοχαστική διαδικασία, συστηματική παρατήρηση του εαυτού, παρατήρηση συναδέλφων, παρατήρηση από συναδέλφους, οι εκπαιδευόμενοι ως «κριτικοί φίλοι».

Για το συγκεκριμένο μάθημα ΘΑ ΣΑΣ ΔΙΑΝΕΜΗΘΕΙ σχετικό σύγγραμμα¹.

Το περιεχόμενο του συγγράμματος αντιστοιχεί στο περιεχόμενο 13 τρίωρων εβδομαδιαίων μαθημάτων –όπως παρουσιάζονται στο πρόγραμμα διδασκαλίας– και δεν ξεπερνά σε έκταση τις 400 σελίδες. Η **αξιολόγηση** των συμμετεχόντων φοιτητών και φοιτητριών θα γίνει με **«αντικειμενικό» τεστ 50 ερωτήσεων** (πολλαπλής επιλογής και σωστού-λάθους). Οι ερωτήσεις θα είναι κατά κύριο λόγο γνωστικές και οι απαντήσεις τους θα εμπεριέχονται στο σχετικό σύγγραμμα το οποίο θα διανεμηθεί.

ΓΡΑΠΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τα θέματα τα οποία θα επιλέξετε για την γραπτή σας εργασία **θα πρέπει να εντάσσονται σε μία από τις 13 θεματικές κατηγορίες που θα εξετασθούν στη διάρκεια του μαθήματος**. Η επιλογή του θέματος της γραπτής εργασίας είναι αποκλειστικά δική σας. Υλικό για τις εργασίες που θα επιλέξετε μπορεί να σας δοθεί από τον διδάσκοντα εφόσον ζητηθεί. Ωστόσο το μεγαλύτερο μέρος του υλικού είναι στην Αγγλική γλώσσα. Επομένως όσοι και όσες επιθυμούν να εργαστούν με αυτό του υλικό θα πρέπει να είναι εξοικειωμένοι/ες με τη συγκεκριμένη γλώσσα. Η γραπτή εργασία αντιστοιχεί στο **50% της τελικής βαθμολογίας**.

Οι γραπτές εργασίες αξιολογούνται με βάση τα παρακάτω **τέσσερα (4) κριτήρια**:

¹ Ο χρόνος και ο τόπος διανομής θα σας ανακοινωθεί από τη γραμματεία του Τομέα.

1. **Γλωσσική επάρκεια & Αισθητική παρουσία = 1 βαθμός** (σαφήνεια και γλωσσική απλότητα, κατανοητός λόγος, αισθητική και καθαριότητα, ορθογραφία, στίξη, τυπογραφικά λάθη, ορθά τυπωμένο κείμενο, απαιτούμενο διάστιχο και περιθώρια σελίδας, τήρηση του ορίου στον αριθμό λέξεων ή σελίδων).
2. **Δομή & Συνοχή του τελικού κειμένου = 2 βαθμοί** (παράγραφοι, τίτλοι και υπότιτλοι, συνέχεια με τα προηγούμενα, σύνδεση με τα επόμενα).
3. **Περιεχόμενο & Επιχειρηματολογία = 4 βαθμοί** (ανάπτυξη λογικών επιχειρημάτων, ορθότητα των στοιχείων που αναφέρονται στην εργασία, μεθόδευση έρευνας -εφόσον η εργασία έχει ερευνητικό μέρος- εργαλεία, τρόποι συλλογής και ανάλυσης δεδομένων ή συνολική μεθόδευση χρήσης του βιβλιογραφικού υλικού που χρησιμοποιήθηκε για την εργασία).
4. **Παραπομπές & Βιβλιογραφία = 3 βαθμοί** (πλήρεις παραπομπές μέσα στο κείμενο και ακριβείς βιβλιογραφικές αναφορές στο τέλος της εργασίας. Για σχετικά παραδείγματα ανατρέξτε σε οποιοδήποτε βιβλίο ή δημοσιευμένο σε επιστημονικό περιοδικό άρθρο).

Η τελική μορφή της εργασίας θα πρέπει να είναι ένα **δακτυλογραφημένο και εκτυπωμένο ή σε ψηφιακή μορφή (σε δισκέτα ή CD) κείμενο το οποίο δεν θα ξεπερνά τις 30 σελίδες** (ήτοι 8.000 λέξεις μαζί με τη βιβλιογραφία και χωρίς παραρτήματα ή πηγές τα οποία θα πρέπει να κατατεθούν χωριστά ή να επισυναφθούν στην εργασία), με 1½ διάστημα μεταξύ των γραμμών, 2,5 εκατοστά περιθώρια σελίδας και μέγεθος γραμματοσειράς 12. Χειρόγραφες εργασίες δεν θα γίνονται δεκτές. **Καταληκτική ημερομηνία υποβολής των εργασιών ορίζεται η ημερομηνία γραπτής εξέτασης του μαθήματος βάσει του προγράμματος εξετάσεων που θα καταρτισθεί** (αυστηρά και χωρίς παρατάσεις). Οι εργασίες να παραδοθούν προσωπικά στο διδάσκοντα (στις ώρες συνεργασίας στο **γραφείο** του [208^θ] στο Παλαιό Κτίριο της Φιλοσοφικής Σχολής) ή στη **θυρίδα** του, δίπλα στη Γραμματεία του Τομέα Παιδαγωγικής στο Παλαιό Κτίριο της Φιλοσοφικής Σχολής (αίθ. 216).

